

На *клёцкі* пакідалі самую буйную бульбу. Памятаеце, як *клёцкі* не пажаноцку хацеў зварыць дзядзька Антоць з „Новай зямлі“...

На малога, моцнага і не худога кажуць: як *клёцка*.

Клёцкі з душамі як бы ўвасабляюць Зямлю з душою.

Клёш

Рыгор Барадулін

Гэты фасон жаночае сукні або матроскіх порткаў, крой якіх шырыцца да нізу, быў у модзе да канца стагодзьдзя. Паходзіць з францускае мовы — *cloche*, што азначае „звон“, „звонападобны“...

Дамская мода трывае даўжэй, хоць яна, натуральна, зьменлівая. Яшчэ з часінаў НЭПу — разгулу моды й дазволенай волі.

Можа хто і памятае песеньку — „калі я кавалерыў, насіў я *порткі клёш*, капелюш саламяны, ў кішэні — фінскі нож“.

Пасьля вайны хлопцы, якія адслужвалі на савецкім флёце ледзь ня „царскі тэрмін“, шыкавалі ў неймаверна разьвешаных *клёшах* — што называецца, „загрabalі асфальт“. І калі ў піку *клёшу* сталі насіць, асабліва студэнцтва, порткі-дудачкі, „дасьмілаўцы“ — гэтыя добраахвотныя паслугачы міліцыі — сантымэтрам замяралі шырыню калашынаў і распорвалі брытвамі порткі, а праз пышную шавялюру рабілі праход машынкаю ці той жа брытваю.

Любая мода заваёўвае сваё права й ня дужа хоча саступаць яго. Мода як бы тая ўлада — любіць трымацца моцна.

Клюб

Антаніна Хатэнка

Гамана, жарты і чаканьне. У позірках, у руках, у паважнасьці таго, як расаджваюцца людзі. Няўключная расхіленасьць крэслаў. Загрубелыя ад працы вясковыя рукі ня здужаюць утрымаць тую адлякаваную дошку, што мусіць быць сядалішчам. Ляскатаньне гэтых дошак, што мкнуцца вярнуцца ў выходнае становішча — да сьпінкі-апірышча.

Разгуба й кпіны. Затым ціша, што запанавала пасля першага слова. Роўненькія шэрагі аднолькава ўзрушаных людзей. Разнаколернасьць жаночых сукняў і хустаў. Урачыстая застыгласьць твараў. Далібог, што склікалі ў адно месца безьліч лялек. Цяпер кажы й паказвай, што хочаш, — прымуць на веру.

Магія сходу, супольнасьці. Быццам бы на вьчорках ці на сьвятах ня гэтка ж грамада зьбіралася. Але тут, у *клубе*, усімі апякуецца ўлада. Нібы кожны хоць на кроплю да яе прыналежны. О, гэтая вечная прага ўладаньня, што абяртаецца рабствам. Чырвоныя лёзунгі, чырвоная разьюшанасьць перакананьняў.

Захапленьне паволі зьмяняецца на абьякаваньне. Свая музыка — на чужую. Роднае слова — на прышлае. І вось ужо ў *клуб* ідуць ня ў лепшых строях, а ў зашмальцаванай апранцы. Не з чаканьнем цудаў, а з пляшкаю гарэлкі й поўнымі кішэнямі семак.

Лузганьне, лаянка, бойка, рыпеньне заезджанай кружэлкі. Вішчаць дзяў-

чаты, плююцца юнакі. Лямантуюць і клянучь час бацькі. У клюбе п'яныя любошчы.

Падманулі *клюб* пустаслоўем, і пустэльна глядзіць ён пустымі вокнамі. А жывыя сэрцы гуртуюць свае *клубы*. Без улады, па душэўных парываньнях.

Кок-сагыз

Сяржук Сокалаў-Воюш

Нават тлумачальны пяцітамавік беларускай мовы ў артыкуле пра *кок-сагыз* пасья азначэння, што гэта „шматгадовая травяністая каўчуканосная расьліна сямейства складанакветных“ і дадатку, што слова цюрскае, не падае далей аніводнага прыкладу. Няма ў выданьні і такіх характэрных для ягонага стылю вытворных: ані табе *кок-сагызнага*, ані *кок-сагызавага*. У несавецкіх, а таксама савецкіх слоўніках першай траціны XX стагодзьдзя аніякага *кок-сагызу* няма.

Кок-сагыз — гэта цэлая эпоха ў разьвіцьці сельскае гаспадаркі ў Беларусі. Адкрытая ў 1932 годзе ў высакагорных далінах Цянь-Шаню, падобная да звычайнага дзьмухаўца расьліна на загад вялікага аграрніка Сталіна пачала расьці ў Беларусі. Больш за тое, пра посьпехі гэтага росту Сельскагаспадарчая энцыкляпэдыя 1951 году меркавала па дасягненьнях беларускіх калгасаў „Чырвоная зьмена“, „Ударнік“, „Перамога“, „Камсамолец“, імя Варашылава і ймя Молатава.

З *кок-сагызу* выраблялі каўчук. Каб палепшыць ураджайнасьць расьліны, тагачасныя прафэсіяналы прапаноўвалі дзьве дарогі:

1) ужываць стаханаўскія спосабы працы,

2) перайсьці на прапанаваны сельгаскамуністам акадэмікам Лысенкам квадратна-гнездавы пасеў у торфа-перагнойных гаршчэчках, пры якім расьліны, нібы тыя калгасьнікі, мусілі разьвівацца не паасобку, а групамі.

Гэткім чынам спосаб іх, як адных, так і другіх, лягчэй было даглядаць...

Неўзабаве пасья сьмерці Сталіна сышоў у нябыт і *кок-сагыз* — расьліна малакарысная і слабапрадуктыўная на беларускіх палетках. Але сьвятое месца пустым не бывае. На зьмену каралю палеткаў *кок-сагызу* ўжо сьпяшалася каралева палёў кукуруза.

Комплекс

Сяргей Дубавец

Ёсьць словы, якія літаральна запаланілі беларускую мову ў апошнія два тры дзясяткі гадоў. Ня тое што пустазельле, але й не жывыя. Вымаўляючы іх, нібы жуеш цэляфан. Адно скрыпіць. Можа, дзеля гэтага свайго трэску ды скрыпу і прыйшлі яны спачатку ў траскучыя начальніцкія прамовы, а пасья і ў жывое маўленьне. Вось, да прыкладу, слова *комплекс*.

Яго можна ўставіць у любую фразу, бо, лацінскае з паходжаньня, яно перакладаецца як сувязь або сукупнасьць. А сукупнасьць — яна паўсюль. Толькі вось казаць пра сукупнасьць прадуктаў у краме або сукупнасьць дзеяньняў па прыборцы кватэры язык не паварочваецца. І тут прыходзіць на дапамогу *комплекс*. *Комплекс* належыць не да словаў са значэньнем, а да